УДК 159.9

А. М. Калыска, 4 курс
Навуковы кіраўнік: С. В. Венідзіктаў,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
намеснік начальніка кафедры
сацыяльна-гуманітарных дысцыплін
Магілёўскага інстытута МУС Рэспублікі Беларусь

ФЕНОМЕН «АДХІЛЕНАГА ПОГЛЯДУ» ЯК ФОРМА ПРАФЕСІЙНАЙ РЫЗЫКІ

Даследаванне прысвечана аналізу феномену «адхіленага погляду» як псіхалагічнага працэсу адхілення ад аб'ектыўнай рэальнасці, характэрнага для супрацоўнікаў аўдыёвізуальных сродкаў масавай інфармацыі.

У медыятызаваным грамадстве ні адна значная падзея не абыходзіцца без удзелу сродкаў масавай інфармацыі. Такі ўдзел можа быць спалучаны з рызыкамі, абумоўленымі спецыфікай асвятляемых з'яў: ваенных дзеянняў, палітычных канфліктаў, стыхійных бедстваў. Адпаведна, журналісты, якія трактуюць гэтыя падзеі ў медыя, прымаюць апасродкаваны ўдзел у канфліктах, следствам чаго з'яўляецца досыць вялікая колькасць ахвяр сярод супрацоўнікаў СМІ. Каб якасна і поўна паказаць усю карціну таго, што адбываецца, відэаапаратарам і журналістам неабходна знаходзіцца ў авангардзе узброеных сіл, нярэдка не маючы пры гэтым адпаведнай падрыхтоўкі. Да прыкладу, падчас вайны ў Іраку ў перыяд з 2001 па 2012 гг. загінула каля 380 журналістаў, большая частка з якіх – відэаапаратары [1]. Псіхолагі ў гэтай сувязі паказваюць на праблему: аператар, дзейнічаючы ва ўмовах пастаяннай псіхалагічнай напружанасці, падсвядома адхіляецца ад таго, што адбываецца, з дапамогай рамак манітора відэакамеры, тым самым адчуваючы сябе ў адноснай бяспецы. Такі псіхалагічны працэс мы лічым мэтазгодным характарызаваць як феномен "адхіленага погляду".

Дадзены феномен псіхалогіі журналіста практычна не асветлены ў навуковай літаратуры. Ускосна праблема "адхіленага погляду" закранаецца ў працах Алешка В.Ф., Рошчына С.К., Мельніка Г.С. і іншых аўтараў. На нашу думку, найбольшы ўнёсак у гэты кірунак зрабіў Мельнік Г.С., які разглядае псіхалогію "адхіленага погляду" ў працах "Мас-медыя: псіхалагічныя працэсы і эфекты" і "Псіхалогія прафесійных зносін у журналістыцы".

"Адхілены погляд" з'яўляецца своеасаблівай разнавіднасцю прыёму псіхалагічнага адхілення, які выкарыстоўваецца неўсвядомлена ў якасці ахоўнай рэакцыі арганізма на знешнія раздражняльнікі. Гэты працэс можа мець як станоўчыя, так і адмоўныя наступствы для індывіда. У якасці станоўчых

адзначым магчымасць аператара мінімізаваць наступствы ад убачанага (тым самым зніжаецца рызыка псіхалагічных расстройстваў), магчымасць аб’ектыўнай ацэнкі становішча. Адмоўным з’яўляецца скажоная ўпэўненасць у бяспецы, фарміраванне працоўнага цынізму, страта каштоўнасных арыентацый. Ю. Раманаў, расійскі стрынгер, у кнізе “Я здымаю вайну” адзначае: “Калі колькасць загінуўшых у кадрах пачынае пераважваць за крытычную адзнаку, у галаве як быццам пстрыкае пераключальнік, і мозг перастае ўспрымаць пакуты.” (пераклад наш. – *А.К.*) [2]. Адхіленне ад навакольнага становішча ва ўмовах баявых дзеянняў цягне за сабой непапраўныя наступствы. Аператар мае мэтай захаваць пэўныя кадры і не задумваецца пра рызыкі, выконвае спланаванае, рызыкуючы жыццём. Прыклад такіх паводзінаў сустракаем у гісторыі А. Кляна, 68-мі гадовага аператара, на рахунку якога былі камандыроўкі ў Ірак, Афганістан, Чачню. У 2014 г., знаходзячыся на Украіне, ён убачыў сігнальную ракету, пачаў яе здымаць, не заўважыў распачатага абстрэлу і быў смяротна паранены.

Вострая праблема, з якой сутыкаюцца ваенныя рэпарцёры – адсутнасць псіхалагічнай дапамогі пасля знаходжання ў зоне ваенных канфліктаў. Таму ў кантэксце вышэйназваных рызык асаблівае значэнне набывае псіхалагічная падрыхтоўка асоб, якія ажыццяўляюць інфармацыйную дзейнасць у асаблівых умовах. Даследчыкі звяртаюць увагу на тое, што ў канфлікце відэааператар аказваецца адразу ў трох псіхалагічных пазіцыях: а) сведкі або ўдзельніка канфлікту; б) звяна, якое актыўна ўзаемадзейнічае з пацярпелымі; в) пасярэдніка, які павінен не толькі ўспрыняць інфармацыю, але і перадаць яе аўдыторыі. Узнікае пытанне аб тым, як аператары спраўляюцца са стрэсам і страхам. У кнізе “Груз 200” Андрэя Вароніна гэтаму надаецца асаблівая ўвага: “Гледзячы на тое, што адбываецца праз глазок камеры, можна было адхіліцца ад падзей, перастаць адчуваць сябе іх удзельнікам. Камера давала адчуванне абароненасці, як быццам глядзіш на тое, што адбываецца здалёку, і можаш спыніць ход падзей простым націскам кнопкі. Шчоўк! – і малюнак згас, а куля, якая ляцела прама табе ў галаву, засталася ўнутры пацямнелага, мёртвага экрана, аддзеленая ад цябе пластом тоўстага шкла” (пераклад наш. – *А.К.*) [3]. У сваім творы аўтар распавядае пра аператара, які працуе ва ўмовах ваеннага канфлікту.

Міжнародным правам прадугледжана абарона супрацоўнікаў СМІ. У адпаведнасці з Жэнеўскай канвенцыяй 1949 г., карэспандэнты, што асвятляюць ваенныя канфлікты, носяць знакі адрознення, якія распазнаюцца на вялікіх адлегласцях. У 1995 г. была зацверджана прэмія Роры Пека, названая ў гонар журналіста, які працаваў у Персідскім заліве, Афганістане, Босніі (быў забіты ў 1993 г. у Маскве падчас сутыкненняў у тэлецэнтры “Астанкіна”).

Дадзеная прэмія штогод уручаецца відэаапаратарам-пазаштатнікам, у 2012 г. яе атрымалі аператары з Францыі і Італіі за асвятленне ўзброеных канфліктаў у Лівіі і Сірыі [4].

Такім чынам, сродкам псіхалагічнай абароны відэаапаратараў, якія працуюць у асаблівых умовах, нярэдка выступае псіхалагічны працэс адхілення ад аб’ектыўнай рэальнасці. Феномен “адхіленага погляду”, які характарызуецца як станоўчымі, так і адмоўнымі рысамі, мае патрэбу ў дадатковым вывучэнні, у тым ліку з выкарыстаннем эксперыментальных метадаў. З мэтай мінімізацыі ахвяр сярод супрацоўнікаў СМІ мы лічым неабходным праводзіць трэнінгі ў навучальных установах, якія рыхтуюць кадры для медыя, уводзіць спецыяльныя дысцыпліны, што будуць фарміраваць навыкі процідзеяння прафесійным стрэсавым сітуацыям.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Человеческие жертвы в Иракской войне [Электронны рэсурс] / Свободная энциклопедия “Википедия”. – Рэжым доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki Человеческие_жертвы_в_Иракской_войне#cite_note-179. – Дата доступу: 27.04.2015.
2. Журналисты и психологическая травма: первые шаги к решению проблемы [Электронны рэсурс] / A project of columbia journalism school “Dart centr for journalism and trauma”. – Рэжым доступу: http://dartcenter.org/global/журналисты-и-психологическая-травма-первые-шаги-к-решению-проблемы#.VT-I5SHtlBc. – Дата доступу: 27.04.2015.
3. Премию Рори Пека получили видеооператоры из Испании, Италии и Великобритании [Электронны рэсурс] / Информационный портал euronews. – Рэжым доступу: http://ru.euronews.com/2012/11/29/euronews-reporter-wins-award-for-warzone-feature/. – Дата доступу: 27.04.2015.
4. Глядя на происходящее через глазок камеры [Электронны рэсурс] / Электронная библиотека. – Рэжым доступу: http://www.rulit.me/programRead.php?program_id=52330&page=43 – Дата доступу: 27.04.2015.